

گفت‌وگو با «عباس سعیدی» رئیس سازمان جهاد کشاورزی استان کرمان

مسائل بخش کشاورزی با نگاه به الگوی کشت

عباس سعیدی رئیس سازمان جهاد کشاورزی استان کرمان در گفت‌وگو با ما عنوان می‌کند که در شعار بخش کشاورزی محور استقلال اقتصادی است ولی در عمل بودجه تخصیصی به این بخش در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی بسیار پایین بوده و عملاً سرمایه جدید چندان به آن وارد نشده است. هرگاه به بخش کشاورزی بودجه‌ای نظیر طرح خودکفایی گندم تزریق شده، موجب افزایش تولید و افزایش ضریب خوداتکاپی گردیده است.

او می‌گوید که با توجه به کم‌آبی و خشک‌سالی‌های متوالی و شور شدن خاک، ظرفیت بالفعل باغات استان کاهش یافته است که به منظور حفظ پایداری و رسیدن به ظرفیت بالقوه در تولید محصولات باغی، تمهیدات لازم از جمله جایگزینی کشت محصولات با نیاز آبی کم براساس برنامه در حال اجرا است و در باب زراعت نیز اقداماتی مانند تدوین الگوی کاشت بر مبنای کارآیی مصرف آب و کاهش مصرف کود و سم انجام شده است.

وی موفقیت الگوی کشت را در تدوین قانون الزام کشاورزان به رعایت آن و حمایت‌ها و مشوق‌های مالیاتی و صادراتی و ... درباره کشاورزان مجری الگوی کشت می‌داند.

سعیدی ضمناً در اهمیت جایگاه استان کرمان در حوزه کشاورزی به ظرفیت‌های موجود استان در تولید ۱۲۴ نوع محصولات باغی و زراعی و دارا بودن رتبه دوم تولیدات باغی کشور اشاره می‌کند. از شما دعوت می‌شود مشروح این گفت‌وگو را مطالعه نمایید.

در مورد اراضی قابل کشت، سطح زیر کشت به تفکیک زراعی و باغی و میزان تولیدات محصولات مهم استان، عملکرد در هکتار و مقایسه عملکرد با متوسط کشور، توضیحات و آمار و اطلاعاتی را ارائه فرمایید؟

سطح زیر کشت محصولات زراعی شمال استان حدود ۱۱۵۷۳۷ هکتار با تولید ۱۳۵۰۰۰۰ تن می‌باشد. با توجه به محدودیت منابع آبی امکان افزایش سطح زیر کشت وجود نداشته و تنها روی افزایش بهره‌وری از طریق افزایش عملکرد و تغییر الگوی کاشت با نگاه کاهش مصرف آب و افزایش کارایی مصرف این نهاده مهم در استان برنامه‌ریزی‌هایی انجام می‌گیرد.

محصولات مهم زراعی استان عبارت‌اند از: گندم با ۳۴۰۰۰ هکتار سطح و ۴/۸ تن عملکرد، یونجه با ۲۷۰۰۰ هکتار سطح و ۱۲ تن عملکرد، جو با ۱۹۰۰۰ هکتار و ۳/۸ تن عملکرد، ذرت دانه‌ای با ۱۲۰۰۰ هکتار سطح و ۹ تن عملکرد، سیب‌زمینی با ۳۷۰۰ هکتار سطح و ۳۲ تن عملکرد.

استان کرمان با بیش از ۳۱۳ هزار هکتار باغ (رتبه ۲ کشوری) و تولید محصولات باغی ۵۵۰ هزار تنی از جمله استان‌های برتر کشور در زمینه باغبانی است. این استان با برخورداری از ۲۱۲۰۴۳ هکتار سطح زیر کشت و ۱۱۶۵۵۰ تن تولید پسته، دارای رتبه اول سطح و تولید در کشور می‌باشد که به‌عنوان نخستین محصول در صادرات غیرنفتی با ارزشی بالغ بر ۱ میلیارد دلار همواره نقش ارزنده‌ای در ارزآوری داشته و دارد.

محصولات مهم استان عبارت‌اند از: ۱- پسته با سطح ۲۱۲۰۴۳ هکتار، تولید ۱۱۶۵۵۰ تن و متوسط عملکرد ۶۰۰ کیلوگرم محصول خشک، رتبه اول سطح و تولید در کشور ۲- گردو با سطح ۱۷۱۰۰ هکتار، تولید ۱۶۱۷۰ تن و متوسط عملکرد ۱۲۰۰ کیلوگرم در هکتار محصول خشک رتبه اول سطح و رتبه ششم تولید در کشور ۳- گل محمدی با سطح ۳۷۰۷ هکتار، تولید ۵۸۰۱ تن و متوسط عملکرد ۱۷۸۹ کیلوگرم در هکتار رتبه دوم سطح و تولید در کشور ۴- بادام با سطح ۱۵۰۰۰ هکتار، تولید ۱۰۴۲۵ تن و متوسط عملکرد ۸۸۰ کیلوگرم در هکتار رتبه سوم سطح و رتبه پنجم تولید در کشور ۵- خرما با سطح ۲۷۷۲۷ هکتار، تولید ۱۵۵۳۵۵ تن و متوسط عملکرد ۶۴۲۰ کیلوگرم در هکتار، رتبه هفتم سطح و رتبه ششم تولید در کشور.

استان کرمان در برگیرنده حدود ۲۵ درصد باغات کشور است، با نگاه به الزامات توسعه پایدار این ظرفیت را بالقوه و بالفعل چگونه ارزیابی می‌نمایید؟

طی سنوات گذشته و حال به علت خشک‌سالی‌های متوالی در استان، متأسفانه دو منبع مهم آب‌وخاک اراضی باغی به‌شدت تحت تأثیر قرار گرفته به‌طوری که افت آب منابع آبی (چاه‌های نیمه عمیق و عمیق) و شور شدن خاک اراضی، ظرفیت بالفعل باغات استان را کاهش داده، لذا به‌منظور حفظ پایداری و رسیدن به ظرفیت بالقوه در تولید محصولات باغی، تمهیدات لازم از جمله جایگزینی کشت محصولات با نیاز آبی کم طی برنامه مدون تدوین و در حال اجرا می‌باشد.

به نظر شما تغییر سیاست‌های کشاورزی و اقتصاد عمومی دولت‌های آمده چه تأثیری بر روند توسعه بخش کشاورزی داشته است؟

به‌طور کلی سیاست‌های به کار گرفته شده در زیر بخش باغبانی استان (در دولت‌های گذشته و حال) با توجه به تغییر شرایط اقلیمی و بروز حوادث غیرمترقبه (خشک‌سالی، سرمازدگی، گرمادگی، سیل، تگرگ و ...) اتخاذ شده است که عمدتاً موجب ثبات عملکرد در واحد سطح و تولید در شرایط فوق بوده و از اثربخشی مطلوبی نیز برخوردار می‌باشد. دولت‌ها از ابتدا تا به حال سیاست کلی مشابهی را در بخش زراعی دنبال کرده‌اند، به‌طوری که در شعار، بخش کشاورزی محور استقلال ولی در عمل بودجه تخصیصی به این بخش در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی بسیار پایین بوده و عملاً سرمایه جدید چندان به این بخش وارد نشده، ولی تخصیص بودجه در بودجه‌های سنواتی جهت توسعه آبیاری تحت فشار در دولت سازندگی و دولت امید چه در قالب تسهیلات کم‌بهره و چه به‌صورت کمک‌های بلاعوض تأثیرات مهمی در بخش کشاورزی از جمله افزایش بهره‌وری آب و ... داشته است. هرگاه به بخش کشاورزی بودجه‌ای نظیر طرح خودکفایی گندم تزریق شده، موجبات افزایش تولید و افزایش ضریب خودکفایی را به دنبال داشته است.

هرساله نوسانات شدید در بازار برخی محصولات کشاورزی به‌ویژه محصولات ماندنی سیب‌زمینی، پیاز و گوجه‌فرنگی به وجود می‌آید. مشکلی که گویی دیگر جنبه تاریخی پیدا کرده است. برخی سال‌ها تولید آن‌ها کم می‌شود و در سال‌های دیگر آن‌قدر زیاد می‌شود که برداشت آن‌ها به‌شدت غیراقتصادی شده و کشاورزان از برداشت صرفه نظر می‌کنند. واقعاً چرا این مشکل حل نمی‌شود؟

در بازار محصولات باغی عمدتاً چنین مشکلی وجود ندارد ولی مشکل نوسانات قیمت محصولات سبزی و صیفی عمدتاً به دلیل عدم تبعیت کشاورزان از برنامه الگوی کاشت به علت نبود اهرم قانونی در کنترل سقف یا کف سطح کشت بر مبنای توانمندی‌ها، نیاز داخلی و امکان صادراتی به وجود می‌آید، البته پایدار نبودن سیاست‌های صادراتی و گاهی بدعهدی کشورهای هدف و عدم رعایت استانداردهای موجود در تولید محصولات نظیر گوجه‌فرنگی، خیار، سیب‌زمینی و پیاز سبب کاهش امکان صادرات می‌گردد، ضمناً این محصولات عمدتاً در حوزه تحت پوشش سازمان جهاد کشاورزی جنوب استان تولید می‌گردد، البته با ایجاد سایت پهنه‌بندی محصولات سبزی و صیفی گام اول در جهت تهیه آمار و اطلاعات بهره‌برداران به‌منظور رصد سطوح کاشت و کشت قراردادی محصولات توسط وزارت جهاد کشاورزی در جهت ساماندهی به تولید این محصولات برداشته شده است.

طرح‌ها و برنامه‌های اجرایی جهاد کشاورزی استان در زمینه اصلاح الگوی کشت منطقه تا چه اندازه سبب بیشینه کردن منافع کشاورزان و پایداری تولید آن‌ها شده است؟ اگر ممکن است برای نمونه مثالی بیاورید؟

با عنایت به ادامه روند خشک‌سالی و حوادث غیرمترقبه در استان استفاده بهینه از منابع آبی و خاک با حذف محصولات آب‌بر و جایگزینی آن با محصولات با نیاز آبی کم (زعفران، گل محمدی، گیاهان دارویی و گلخانه) علاوه بر بهبود وضعیت معیشت و منافع باغداران، پایداری تولید را نیز به

باشند، ولی تاکنون حضور جدی در عرصه عملی بخش زراعی استان نداشته‌اند، لیکن امکان همکاری در خصوص تولید بذر سیب‌زمینی و ... از طریق کشت بافت و بررسی‌های ژنتیکی و بیوتکنولوژی وجود دارد.

رابطه به اصطلاح صنعت و دانشگاه در بخش کشاورزی استان چگونه است؟ این رابطه در نوآوری‌های کشاورزی چه نقشی ایفا کرده است؟

ارتباط دانشگاه با بخش کشاورزی از روند مشابه ارتباط بخش‌های تحقیقاتی و دانشگاهی با بخش صنعت و حتی کم‌رنگ‌تر پیروی می‌کند که لازم است از طرف عوامل ذریبط به‌منظور نوآوری در زیر بخش باغبانی استان تمهیدات لازم در این زمینه اتخاذ گردد لیکن بحمدالله همکاری خوبی بین مؤسسه تکنولوژی‌های گیاهی در خصوص مقایسه و معرفی ارقام برخی گیاهان زراعی نظیر ارزن‌های علوفه‌ای، انواع سورگوم و گل‌رنگ وجود دارد.

شعار بخش کشاورزی استان در سال «رونق تولید» برای رسیدن به رونق تولید چیست؟

در بخش باغبانی؛ حمایت از تولید داخلی، حفظ اشتغال مولد با محوریت افزایش بهره‌وری منابع آبی و خاک و شعار بخش زراعت برای رسیدن به رونق تولید؛ اجرای کشت قراردادی (تولید بر مبنای بازار) است که مقدمات آن با شروع کشت قراردادی گندم دوروم با مشارکت انجمن صنفی کارفرمایان کارخانجات ماکارونی و بنیاد گندم کاران فراهم شده است.

در مورد شناسایی و تحلیل ابعاد توسعه کشاورزی پایدار در استان چه اقداماتی انجام شده است؟ مهم‌ترین موانع و چالش‌های فراه راه توسعه کشاورزی پایدار و راه‌های برون‌رفت از این چالش‌ها چیست؟

همراه داشته است، به‌عنوان مثال جایگزینی کاشت زعفران با مصرف آب ۳۰۰۰ مترمکعب در هکتار یا گل محمدی با مصرف آب ۲۵۰۰ مترمکعب آب در هکتار و طرح‌ها و برنامه‌های اجرایی جهاد کشاورزی استان در زمینه اصلاح الگوی کشت مانند حذف سطوح کشت غیراقتصادی محصولات زراعی خصوصاً غلات، معرفی محصولات کلزا و گل‌رنگ به‌عنوان جایگزین غلات پاییزه، تولید سبیر خارج از فصل در مناطق گرمسیری مانند شهداد از طرفی سبب کاهش هزینه‌های تولید و از طرف دیگر باعث افزایش درآمد کشاورزان شده است.

طراحی و تصویب الگوی کشت مناسب معطل رفع چه مشکلاتی است و اصولاً موفقیت الگوی کشت به چه عواملی بستگی دارد؟

در حال حاضر جایگزینی کشت محصولات با نیاز آبی کم در پروژه اصلاح الگوی کاشت با پرداخت تسهیلات کم‌بهره در شهرستان‌های استان در حال اجرا است و در این زمینه مشکل خاصی وجود ندارد، همچنین طراحی و تصویب الگوی کشت مناسب، معطل رفع مشکلاتی نظیر برآورد میزان آب تحویلی به کشاورزان بر مبنای پروانه‌ها، تعیین تکلیف چاه‌های غیرمجاز و نصب کنتور حجمی که مبنای اصلی برنامه‌ریزی الگوی کشت می‌باشد. موفقیت الگوی کشت، به تدوین قانون الزام کشاورزان به رعایت آن، حمایت‌هایی نظیر معافیت‌های مالیاتی، مشوق‌های صادراتی، سیاست‌های حمایتی نظیر تسهیلات کم‌بهره، کود و بذر یارانه‌ای از کشاورزان مجری الگوی کشت تدوینی سازمان جهاد کشاورزی بستگی دارد.

در زمینه تولید و تجارت محصولات کشاورزی، اثرات علمی و پژوهشی قابل توجهی توسط استادان و پژوهشگران ارائه شده است که به نظر می‌رسد چندان مورد توجه دولت و نیز تولیدکنندگان قرار نگرفته است. این کم توجهی به چه علت است؟

به نظر می‌رسد با تقویت ارتباط بخش‌های تحقیقاتی و دانشگاهی با بخش اجرا و انتقال نتایج پژوهشی به بخش اجرا، موضوع تولید و تجارت محصولات کشاورزی ارتقاء یابد. از طرفی کم توجهی عمدتاً به عدم هماهنگی بین پژوهش‌ها و نیازهای واقعی بخش کشاورزی می‌باشد و شرایط بومی که در پژوهش‌های کشاورزی نقش بالایی دارد عمدتاً نادیده گرفته شده، به‌عنوان مثال، مشکل خشکیدگی خرما معضل بخش می‌باشد که راهکار عملیاتی مؤثری داده نشده یا گیاه حنا و وسمه که بومی است، تحقیقات و مطالعات کمی صورت گرفته است، البته در مواردی مانند معرفی گیاهان سورگوم و ارزن علوفه‌ای، به دلیل عدم آشنایی دامداران و خرید محصول جهت تغذیه دام‌ها توسعه با کندی روبرو شده است.

شرکت‌های دانش‌بنیان در بخش کشاورزی استان در چه سطح کمی و کیفی و تأثیرگذاری وجود دارند؟

شرکت‌های دانش‌بنیان با ورود به عرصه تولید و ساماندهی فروش محصولات کشاورزی با بهره‌گیری از توان کارشناسی فنی بالا قادرند در ارتقاء تولید، افزایش درآمد باغداران و اشتغال‌زایی نقش مؤثری داشته

کشاورزی پایدار نیازمند حفظ و بهره‌وری مناسب از منابع تولید (آب‌وخاک و ...) است که با توجه به تغییرات اقلیمی درازمدت در استان استفاده از این منابع با اصلاح الگوی کاشت در دست پیگیری و اقدام می‌باشد، اما مواعی از جمله خرده مالکیت اراضی باغی، کمبود اعتبارات تخصیصی، بالا بودن نرخ بهره بانکی تسهیلات، ضرورت ساماندهی عرضه و تقاضای محصولات، فقدان ادوات کاشت و برداشت بعضاً در برخی محصولات مانند گیاهان داروئی، گل محمدی، زعفران در زیر بخش باغبانی، مقاومت باغداران در اجرای پروژه می‌تواند روند توسعه کشاورزی پایدار را کند نماید. در بحث زراعت، اقداماتی مانند تدوین الگوی کاشت بر مبنای کارایی مصرف آب، کاهش مصرف کود و سم با پروژه‌هایی نظیر آزمون خاک و مصرف سم با نظر کارشناسان گیاهپزشک انجام گرفته است. چالش اصلی محدودیت منابع آبی در استان و راه برون‌رفت از آن توسعه کشت‌های گلخانه‌ای، حذف کشت‌های کم بازده و جایگزینی محصولات با ارزش اقتصادی بالاتر و مصرف آب کمتر می‌باشد.

چنانچه توضیحات بیشتری را به‌ویژه در مورد اصلاح الگوی کشت

لازم می‌دانید. بفرمائید؟

سازمان جهاد کشاورزی استان کرمان با تشویق و ترغیب بهره‌برداران کشاورزی به استفاده از روش‌های آبیاری نوین، تشویق کشاورزان به احداث گلخانه و واحدهای پرورش قارچ خوراکی، فعال نمودن واحدهای غیرفعال و نیمه فعال گلخانه‌ای، توسعه کشت گیاهان دارویی و کشت گیاهان با نیاز آبی کم، کوشیده تا در راستای افزایش تولید در واحد سطح به‌جای افزایش سطح زیرکشت، گام مهمی در راستای تحقق شعار سال که همان رونق تولید است، بردارد.

از طرفی با برگزاری دوره‌های آموزشی آبی‌پروری، تأمین نهادهای مورد نیاز دام و طیور، ترویج استفاده از دام‌های اصلاح نژاد پر تولید و معرفی دام مولد پر تولید سعی در رونق تولید در زمینه‌های مختلف زراعت، باغبانی، شیلات، آبزیان و دام و طیور نموده است. از طرفی پتانسیل‌های موجود در استان کرمان ضمن فراهم نمودن امکان تولید ۱۳۴ نوع محصولات باغی و زراعی اهمیت ویژه‌ای برای این استان فراهم نموده است که همواره در راستای کمک به تولید و خودکفایی محصولات اساسی کشاورزی نقش ارزنده‌ای ایفا نموده است و به موفقیت‌های چشمگیری نیز دست یافته است، از جمله در حوزه کشاورزی شمال استان می‌توان به جایگاه کشوری و قابلیت‌های موجود مانند سطح زیرکشت محصولات باغی با ۳۱۴۲۱۷ هکتار حائز رتبه دوم کشوری و برخوردار از ۱۱۵۷۳۷ هکتار سطح زیرکشت محصولات زراعی نام برد.

استان کرمان با برخوردار از ۲۱۲۰۰۰ هکتار سطح زیرکشت و ۱۱۶۵۵۱ تن تولید پسته دارای رتبه اول سطح و تولید در کشور می‌باشد که به‌عنوان نخستین محصول در صادرات غیرنفتی همواره نقش ارزنده‌ای در ارزآوری داشته و دارد. در مناطق گرمسیری استان به‌طور عمده خرما و مرکبات کشت می‌شود. خرما از جنبه اقتصادی و نقشی که در صنایع تبدیلی، صنایع غذایی و بسته‌بندی دارد قابل اهمیت می‌باشد و یکی از محصولات اقتصادی استان به‌شمار می‌رود. اجرای الگوی کشت محصولات کشاورزی به‌ویژه در شرایط کنونی استان با چالش آب مواجه است. بسیار ضروری به نظر می‌رسد ضمن این‌که هرسال شاهد نوسانات شدیدی در

بازار برخی از محصولات کشاورزی از جمله سیب‌زمینی، گوجه‌فرنگی و ... هستیم که به دلیل عدم رعایت الگوی کشت، گاه تولید آن‌ها کم می‌شود و گاهی حجم تولید آن‌قدر بالا می‌رود که کشاورزان و مسئولان نمی‌دانند باید با مازاد آن چه کنند. کارشناسان معتقدند طراحی الگوی کشت محصولات کشاورزی متناسب با نیازهای استان و شرایط اقلیمی و با مدنظر قرار دادن چالش کم‌آبی، قطعاً در ساماندهی شرایط بازار محصولات کشاورزی نقش چشمگیری خواهد داشت. متأسفانه از دلایل معیوب ماندن الگوی کشت محصولات کشاورزی:

الف- فراهم نبودن زیرساخت‌های فنی، مالی و دانش است،

ب- عدم تناسب توسعه کشاورزی با ظرفیت‌های طبیعی استان از جمله منابع آبی استان است که این سازمان سعی نموده با مدیریت صحیح، گام‌های مهم و مؤثری در جهت ترویج الگوی کشت مناسب در استان بردارد. با وجود این‌که در اکثر برنامه‌های توسعه، سهم بخش کشاورزی از بودجه، اندک دیده شده، اما بخش کشاورزی تنها بخشی از اقتصاد کشور می‌باشد که در تحریم‌های اخیر همواره رشد مثبت داشته است. علاوه بر آن سهم بخش کشاورزی در اشتغال و رفاه جامعه ایران بر کسی پوشیده نیست. امید است با فراهم نمودن زیرساخت‌های فنی، مالی و دانشی گامی مهم در زمینه توسعه بخش کشاورزی و اصلاح الگوی کشت به‌صورت وسیع و همه‌جانبه برداشته شود. بحث ارتباط دانشگاه و صنعت در بخش کشاورزی یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که پرداختن به آن تعیین‌کننده توسعه پایدار و دانش‌بنیان کشاورزی کشورهای مختلف است. در همین رابطه سازمان جهاد کشاورزی استان کرمان گام‌های مؤثری جهت تربیت دانشجویان، تحت عنوان کارآموزی از طریق تعامل بین دانشگاه و بخش کشاورزی برداشته به‌طوری که توانسته‌اند نقش مکملی برای یکدیگر ایجاد نمایند. کشاورزی پایدار، رهیافتی در پی حداکثر نمودن بهره‌وری از ظرفیت‌های بخش کشاورزی و حداقل نمودن پیامدهای مخرب زیست‌محیطی است؛ بدین‌سان توسعه کشاورزی پایدار باید با اتکا به امکانات و فناوری موجود شکل یابد تا از نظر فنی مناسب، از نظر اقتصادی توجیه‌پذیر و از نظر اجتماعی قابل قبول باشد. این سازمان با در نظر گرفتن ابعاد فوق‌الذکر جهت توسعه کشاورزی پایدار تاکنون مطالعات زیادی انجام داده است. متأسفانه چالش‌های پیش رو از جمله افزایش نیافتن سطح زیرکشت به دلیل محدودیت‌های منابع آبی، افزایش هرساله جمعیت، به‌صرفه نبودن تولید در این بخش، مهاجرت روستائیان، کاهش راندمان عوامل بنیادین تولید (آب و زمین)، پیری جمعیت بهره‌بردار و راغب نبودن جوانان به فعالیت در بخش کشاورزی، مانع پیشرفت در این زمینه شده که می‌توان با برنامه‌ریزی‌های کلان اقتصادی در بخش کشاورزی، ترغیب و تشویق جوانان فارغ‌التحصیل کشاورزی به فعالیت در این بخش، اصلاح الگوی کشت و آموزش و ترویج بهره‌برداران بخش کشاورزی به این مهم دست یافت.

همچنین در اصلاح الگوی کاشت، به سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته در بخش کشاورزی و دامداری استان و سهم اشتغال این بخش، زیرساخت‌ها و امکان مشاغل جایگزین در اثر حذف بعضی محصولات، توجه ویژه‌ای باید انجام گیرد. در نهایت تصویب قانون الزام اجرای الگوی کاشت ضروری است. ●